

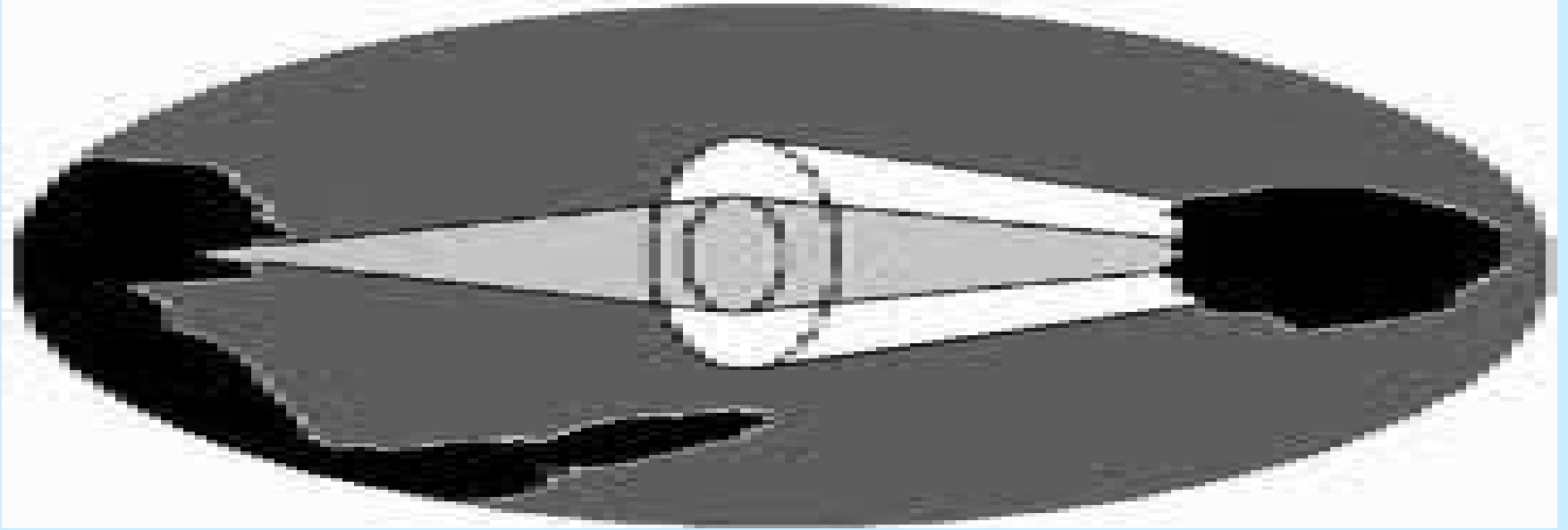
Фоносемантичні особливості голосних звуків української мови

А

Е

Психолінгвістика

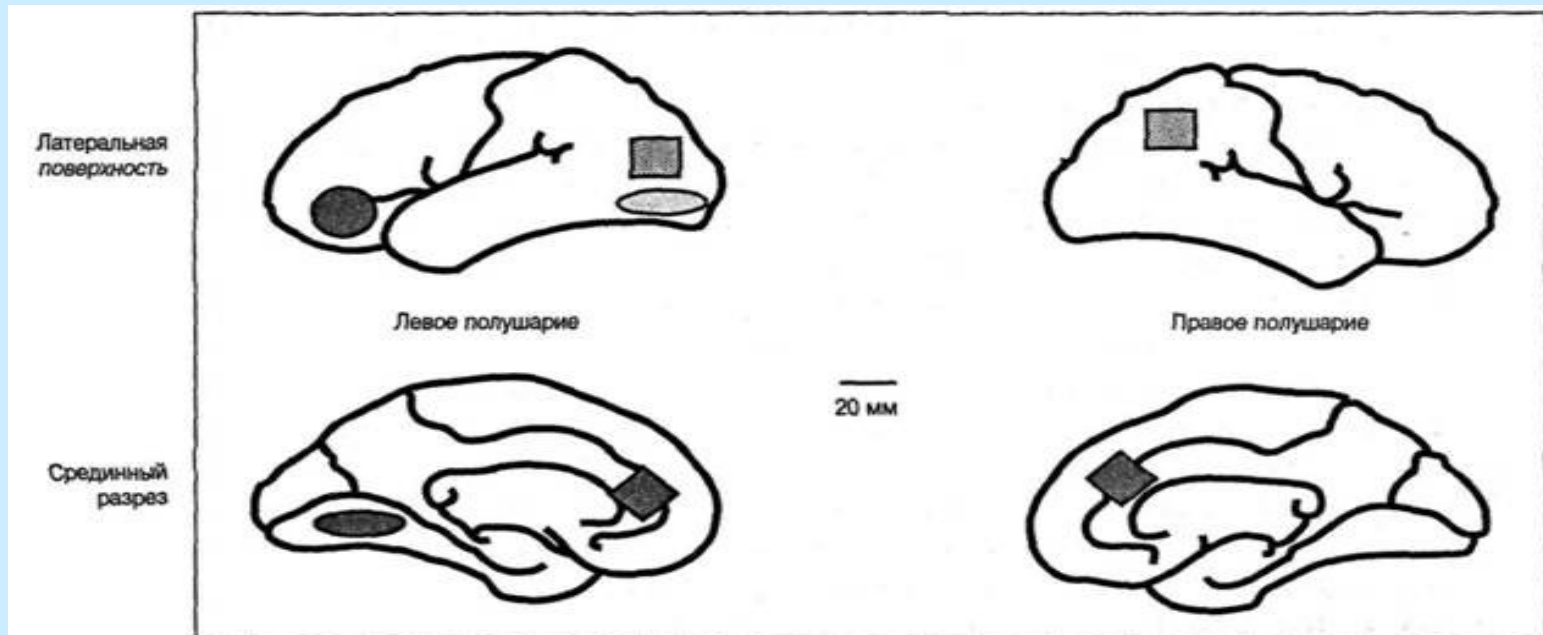
Свої думки для передачі їх іншим людям ми формуємо в мові. Давно було помічено, що одна і та ж думка, однак виражена по-іншому, володіє різним ступенем сили впливу. В одному випадку вона може залишити адресата байдужим, в іншому – спонукати до активних дій. Виявляється, що мова спілкування, крім явного смислового змісту, здатна переносити і приховані імпульси впливу. Існує наука, яка цим -
займається – **психолінгвістика**.

Фоносемантика - наука на межі фонетики, семантики і лексикології

- **Об'єкт вивчення** – звукозображальна система мови
- **Предмет вивчення** – звуконаслідувальна і звукосимволічна системи мови, одиниці якої володіють необхідною вагомою повторюваною і відносно стійкою довільністю, фонетично мотивованим зв'язком між фонемами слова і денотатом
- **Мета** – вивчення звуковираження як зв'язку між фонемами слова і покладеної в основу найменування ознаки об'єкта-денотата;
- **Завдання** – дослідити особливості звукозображальної системи в цілому; звуконаслідувальну і звукосимволічну системи; параметри, класи і типи звучань; будову звукового денотата; класифікацію звуконаслідувальних слів; їх типологію; відображення ознак звукового денотата; звукозображальні функції фонем звуконаслідувального слова; сенсо-, емо-, воле- и ментакінеми; фоно- і мімеокінеми; синестезію і синестемію; критерії виділення звукосимволічного слова; звукосимволізм в граматиці; звуконаслідування і звукосимволізм на рівні тексту; походження мови; онто- и філогенетична еволюція мови; категорії фоносемантики; фоносемантичні регулярності; евристичні можливості фоносемантики.

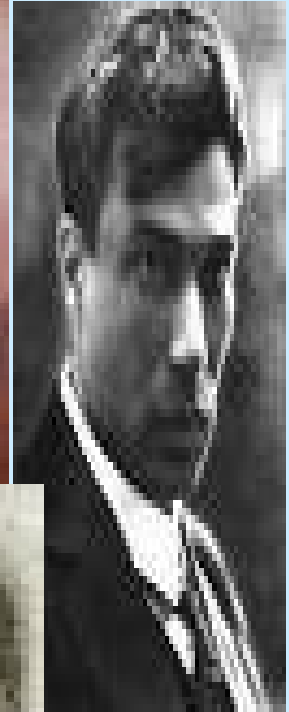
Синестезія

- Звукосимволізм пов'язаний із психофізіологічним механізмом **синестезії** (Synesthesia – від грецьких слів *syn* «разом» і *aisthesis* «сприйняття», буквально «спів-сприйняття», «спів-відчуття», навідміну від **анестезія** - відсутність відчуттів).

Синестетики

- До синестетиків відносять Василя Кандинського,
- Максима Горького,
- Марину Цвєтаєву,
- Володимира Набокова,
- Константина Бальмонта,
- Бориса Пастернака,
- Ольгу Кобилянську,
- Лєсю Українку.

Враження синестетиків:

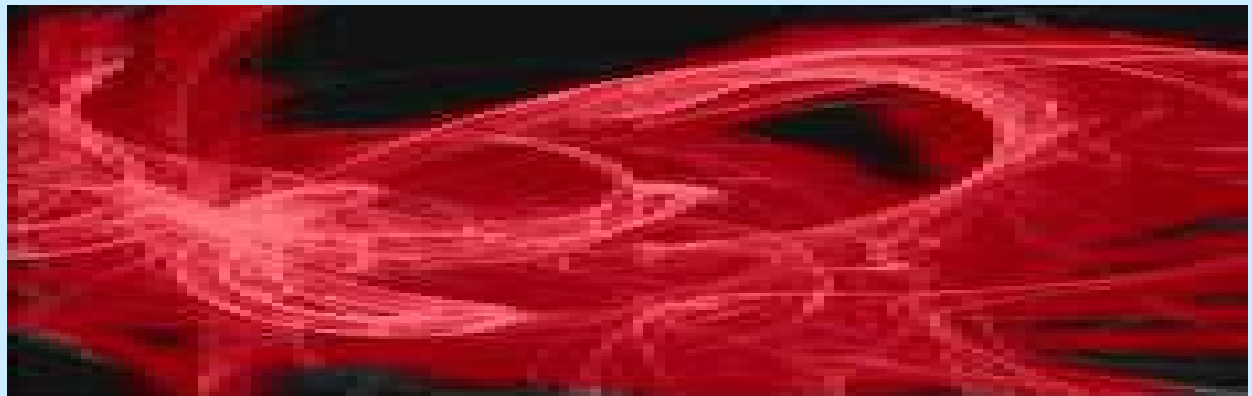
Володимир Набоков: «Це сталося,
коли мені було сім років. Я взяв
багато кубиків з буквами і
випадково проговорився матері, що
їх кольори «неправильні»

Порівняння відчуттів

- Однак враження синестетиків не співпадають. Вчені зійшлися на тому, що «звук мови – колір» – суцього індивідуальний феномен. Наприклад, дослідники порівнювали відчуття, викликані звуками музичних інструментів, які переживали поет Константин Бальмонт і художник Василь Кандинський.

У Бальмонта труба асоціюється з «роєм червоних струмків»,

—

- у Кандінського — з жовтим кольором і кінофільмами.
- Перший вважав звучання скрипки схожим на «блиск алмазу», інший бачив зелений колір.

Синестетики

- Не зважаючи на велику кількість відомих сиестетиків, не варто стверджувати, що вони більш здібні до творчості, ніж звичайні люди.

- В цілому ці уніками володіють таким же рівнем інтелекту і художніх здібностей. Хоча тести на IQ і виявили деякі відмінності. Виявляється, що синестетики гірше знають математику, гірше за інших орієнтуються в просторі. Зате у них надзвичайна пам'ять. При чому запам'ятовується, в першу чергу, синестетичне враження, а не те, чим воно було викликане.

!

- Наприклад, типовий синестетик може сказати: «Я не пам'ятаю, як звали ту дівчину, пам'ятаю лише, що ім'я її було **фіолетовим**».

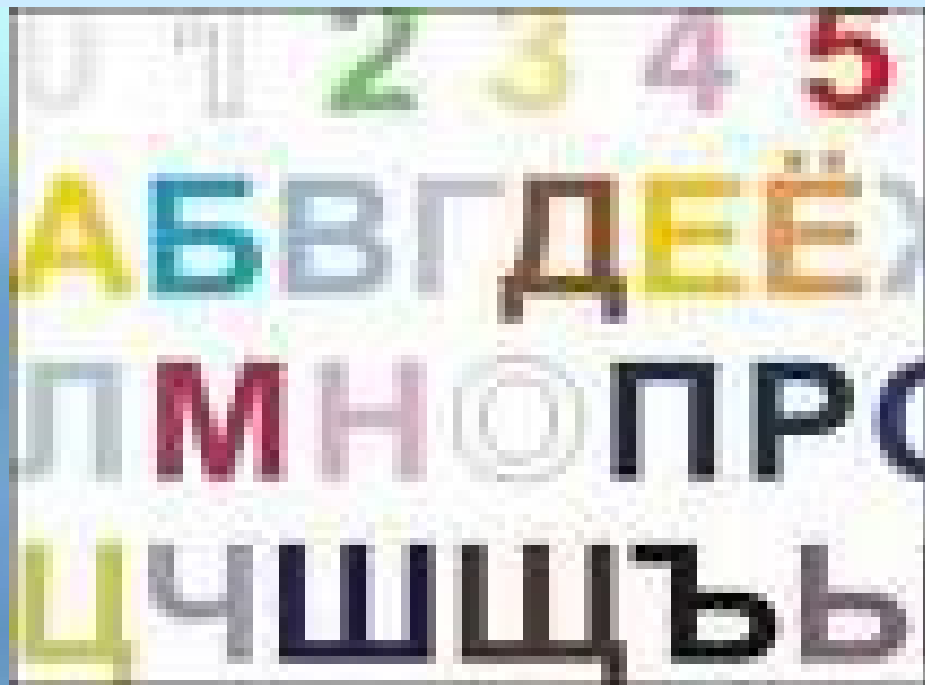
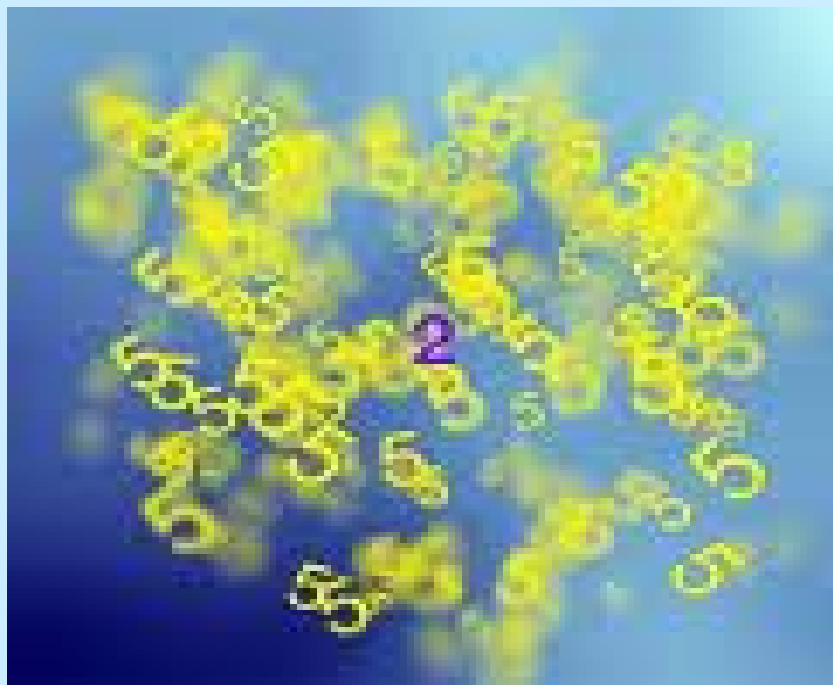

- Також ці люди відмінно запам'ятовують розміщення предметів: посуду на столі чи книг на полиці. Можливо, в цьому причина майже маніакальної пристрасті синестетиків до порядку та симетрії. Таких людей, за даними американської інформаційної компанії CNN, не так уже й мало – 1 людина з 25000. а це майже 240 мільйонів людей. Крім того, більшість з них шульги. А деякі володіють даром телепатії та яснобачення.

Статистика

- Дослідник Шин Дей із Каліфорнійського університету намагався створити класифікацію типів синестезії в залежності від їх частотності. Ось що отримано:
- *Цифри та букви викликають кольори в 69 % випадків.*

Статистика

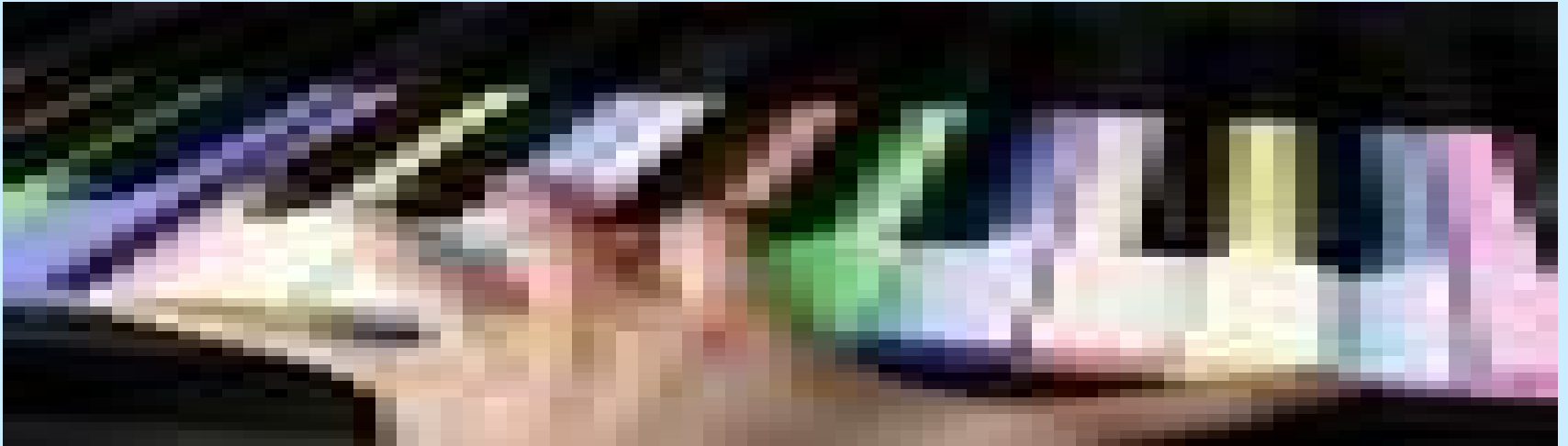
- *Проміжки часу асоціюються з кольорами – 24%.*

- *Звуки викликають кольори – 13%.*

Статистика

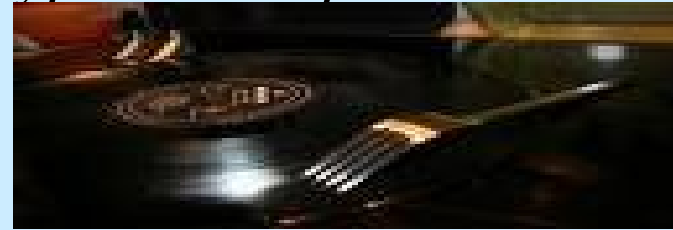
- *Музичні ноти синестетики бачать у 9% випадків.*

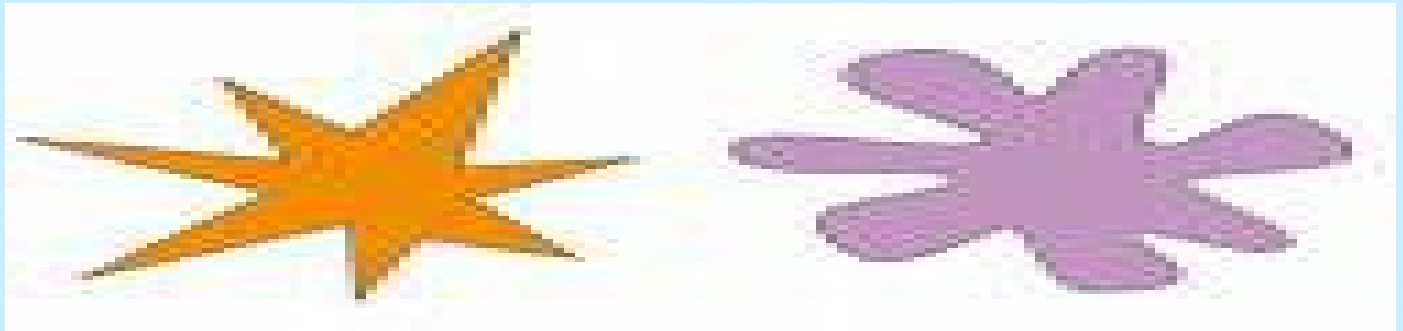
- *Больові відчуття асоціюються з кольорами – 3,4%.*

Статистика

- Запахи викликають кольори –3%.
- По 0,6% припадає на такі змішування, коли звук викликає запах, температура повітря викликає кольори, смак

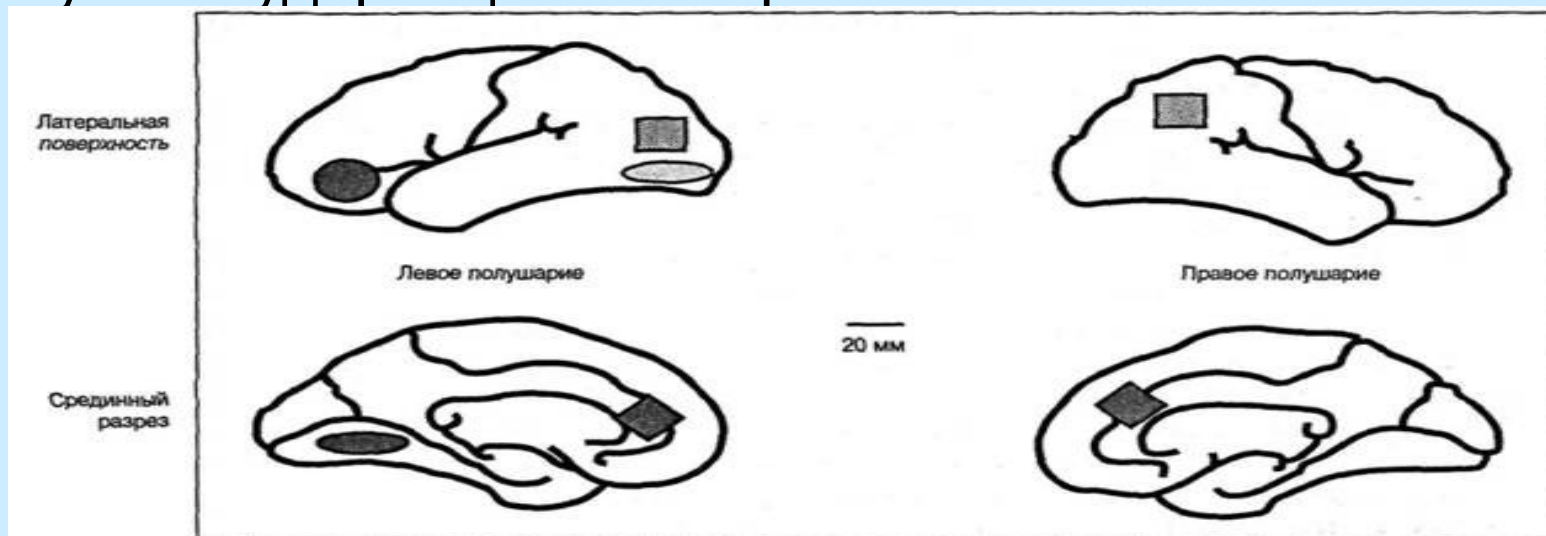

- Викликає відчуття дотику, дотик викликає запах, вигляд предметів викликає відчуття дотику.

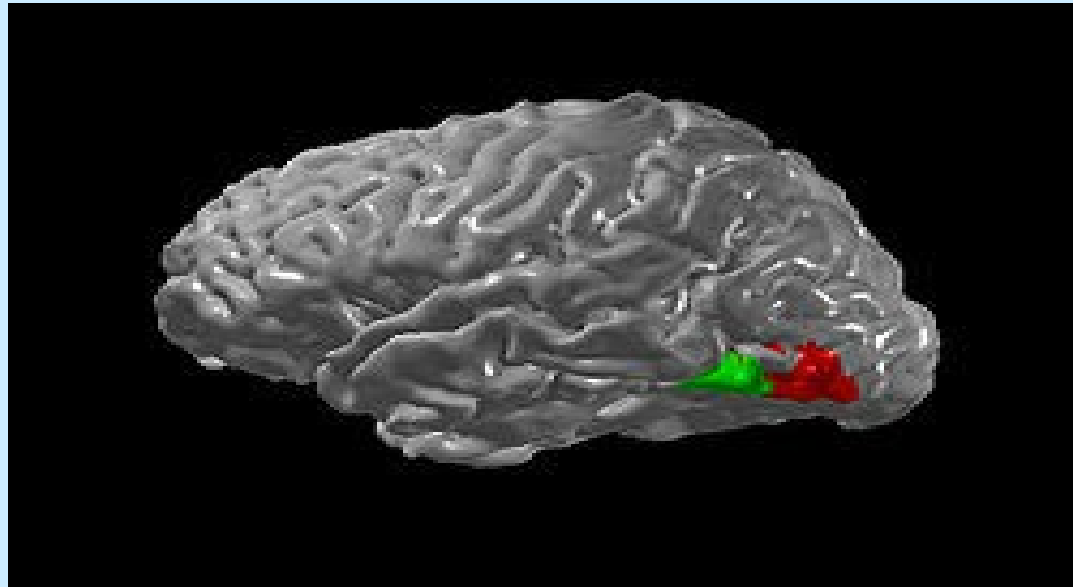
Пояснення явища

- Нещодавно нейрофізіологи наблизились до пояснення такого явища. Вони вважають, що в мозку є ділянки, де перетинаються нервові шляхи від органів відчуттів. Іноді імпульси від органів слуху «блукають» в зорову зону мозку, «зафарбовуючи» звуки в чудернацькі кольори.

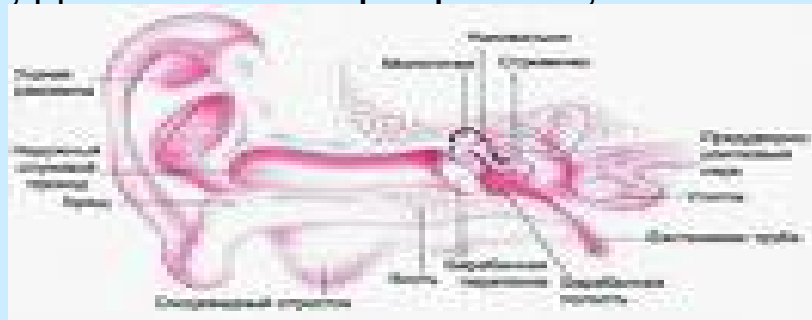
Пояснення явища

- Лікар Американського національного інституту ментального здоров'я Пітер Гроссенбахер пояснює так: «Якщо у звичайних людей «зони-перехрестя» пасивні, то у синестетиків вони задіяні в розподілі нервових імпульсів. Мені здається, справа ось в чім: сигнали, що проходять слуховим шляхом, досягають «перехрестя», а той посиляє імпульс до очей».

Пояснення явища

- Лікар Американського національного інституту ментального здоров'я Пітер Гроссенбахер пояснює так: «Якщо у звичайних людей «зони-перехрестя» пасивні, то у синестетиків вони задіяні в розподілі нервових імпульсів. Мені здається, справа ось в чім: сигнали, що проходять слуховим шляхом, досягають «перехрестя», а той посиляє імпульс до очей».

- На думку вчених, ми всі народжуємося синестетиками. До півроку життя імпульси від всіх органів відчуттів в мозку змішані. Так, працівник медико-генетичного центру Алевтина Шуміна зазначає: «Синестезія передається по спадковості, при чому в родині може бути і по одному синестетику в поколінні, і відразу декілька. Доведено, що здібності зберігаються все життя.

Дослідження

- Бехер довів, що від ока до проміжного мозку веде вегетативна нервова (волокниста) система, яка керує кольоровим подразненням. Проміжний мозк через гіпофіз і нервову систему регулює взаємодію органів. Якщо регуляція налаштована на прискроєння і підвищення функціональної здатності (ерготропна), то стан збудження нервів відповідає частоті коливань оранжево-червоного кольору. Якщо нервова система налаштована на сповільнення та відпочинок (трофотропна), то їй відповідає темно-синій колір. Багато людей, схильних до збудження, але не витримують його протягом тривалого часу обирають темно-синій колір. Вони шукають спокою, розрядки і відпочинку. Їх мета – мати можливість жити в гармонії і злагоді. Так як їх загальний, психічний і вегето-нервовий соматичний стан більше не витримує дії збудження, то вони відмовляються від червоного кольору. Такі, зазвичай, легко дратуються, сердяться, загрожують.

«Тільки тому, хто любить колір, відкривається його краса і внутрішня суть. Кольорами може користуватися кожен, однак тільки цілковито відданому дозволяється поринути в їх таємниці» (І. Іттен)

Передача зорової інформації

- Однією з основних функцій мови є передача зорової інформації, яка є результатом сприйняття органами чуття навколишнього світу. Відомо, що близько 90% інформації про світ людина отримує через зорові відчуття. Людина бачить світ в кольорах. Здатність розрізняти кольори виокремлює її з-поміж більшості живих істот, і тому у витоків культури колір часто рівнявся до слова. Доведено, що людське око здатне розрізняти в спектрі білого коьору близько 120 барв

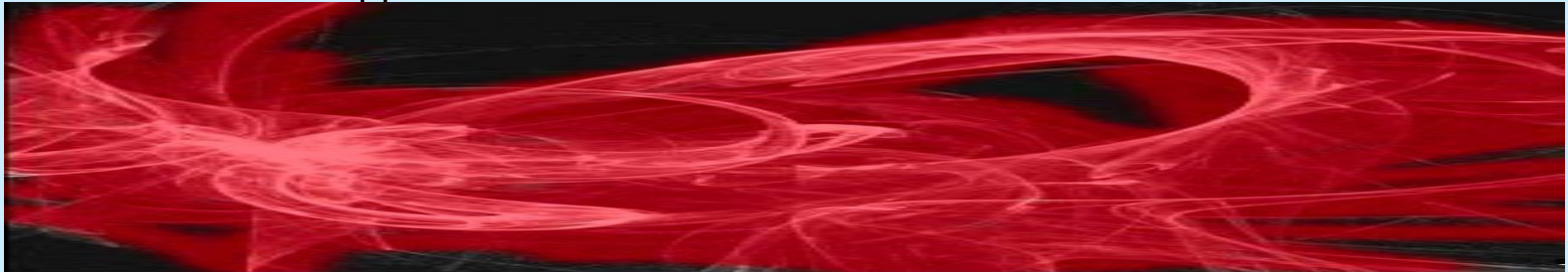

8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1 !

Червоний!

- Доведено, що людина, яка після стресу наблизилася до стану інфаркту міокарда, надає перевагу червоному (в більшості випадків разом із синьо-зеленим, що є доказом вольової напруги), однак визначені інші кольори (сірий і коричневий) в той же час показують, що хворий знаходиться у стані вегетативного виснаження. Колір спокою – темно-синій – їм не подобається.

- «**Червоний** – це любов, червоний – це кров, червоне – диявол в злості», – йдеться в дитячому віршику. Один із небагатьох художників, хто зумів сказати по колір словами В.Кандінський в книзі «Про духовне мистецтво» писав: «Червоне діє проникливо, як дуже живий, повний натхнення, тривожний колір, не має легкодумного характеру жовтого, що плеще направо і наліво».

- Символічно **червоне** відповідає античному «вогонь», холеричному темпераменту, а в категорії часу – сучасності. Варто зазначити про цей колір і з точки зору індійської енергобудови людини.

Оранжевий

- **Оранжевий** – колір радості, бурхливих емоцій, яскравих вражень і надій. При підвищенні переважних виборів помаранчевого кольору лікар констатує у пацієнта перевтому і виснаження. Однак, разом з тим, і готовність іти на будь-який конфлікт. Це улюблений колір мрійників, правда, не позбавлених інтуїції. Однак часто їм присвоюють підлість.

!

Жовтий

- Жовтий – колір легкий, сяючий, збуджуючий, а тому – зігріваючий.
- Після білого краще за все відбиває світло жовтий колір. Створюється враження, ніби світло ковзає по поверхні і не проникає в темну внутрішню глибину.

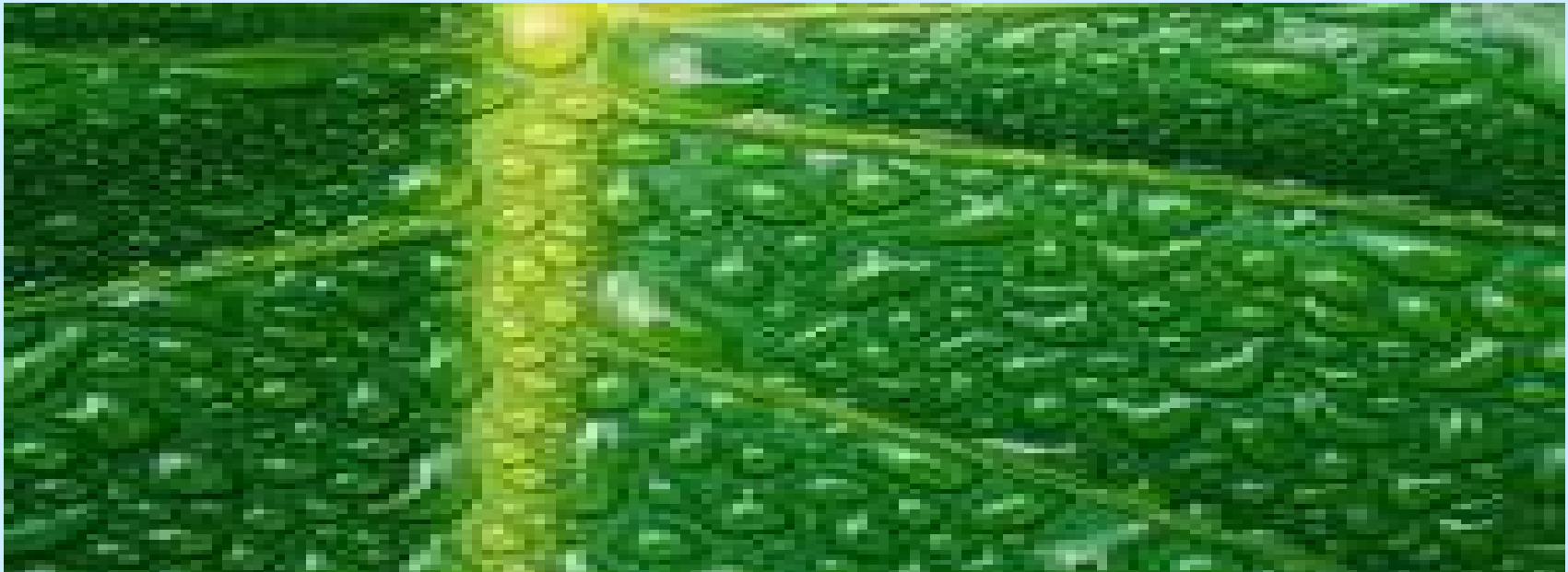

Жовтий

Зелений

- Кандінський чудово сказав: «Синій, як протилежний рух, гальмує жовтий, при цьому, врешті-решт, при подальшому додаванні синього, обидва протилежні рухи взаємознищуються, виникає повна нерухомість і спокій. Це **зелений колір**.

5,4,3,2,1!

Блакитний

Синій

- К. Кестлін, маловідомий автор минулого століття, пише в своїй «Естетиці»: «Синій – надзвичайно м'який контраст всьому, що турбує, втомлює, тисне, яскравому; це картина мирної ніжності і свіжості; це крихкість порівняно з іншою матеріальною важкістю».

Фіолетовий

- Ніколас Кузанус, італійський кардинал, який об'єднав теологію та філософію створив для фіолетового вислів "Cointidentia oppositorum", що означає знищення або гармонія протиріч. Всі відтінки **фіолетового** – від світлих до глибоких темних – мають одну і ту ж мету: чуттєве ототожнення.

Коричневий

- **Коричневий** – це затемнений жовто-червоний. Коричневий втрачає активний експансивний імпульс і силу червоного. Натомість залишається життєвість, що втратила активність.

Ахроматичні кольори

- Вибір ахроматичних кольорів – білого та чорного – виражає нейтральне ставлення до певних емоційних сфер, а також психомоторний стан, вегетативний тонус і психоенергетичний рівень суб'єкта, при чому відношення до об'єкта відсутнє або не диференціюється.

Білий

- **Білий** – ідеальний колір, колір мрії. Він нікого не відштовхує, але не несе інформації – йому може надати перевагу людина людина з будь-яким складом розуму

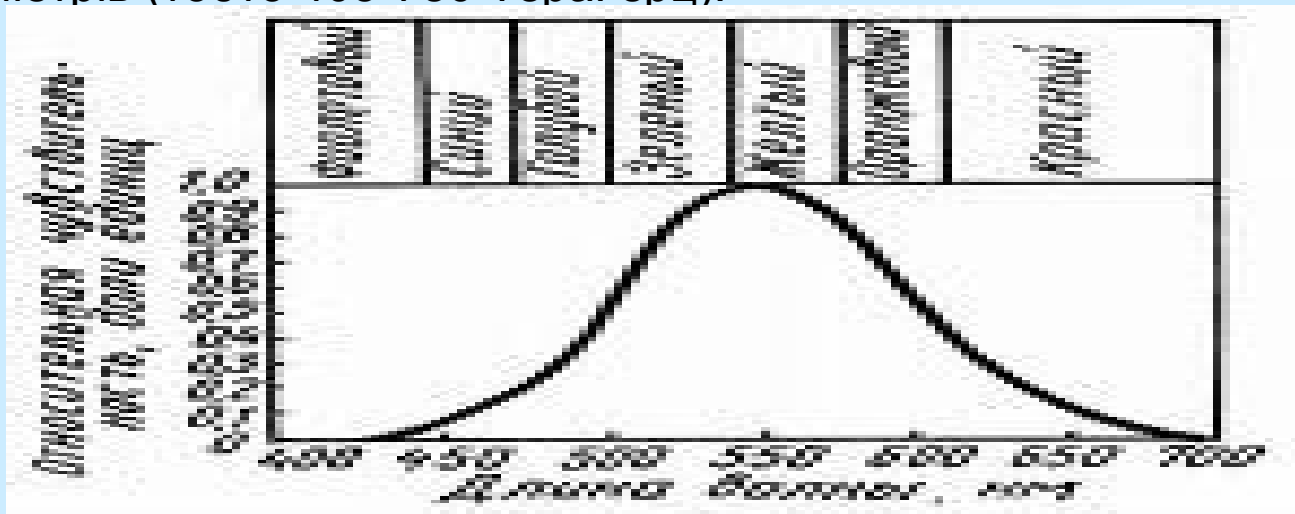

Чорний

- **Чорний** – символізує невпевненість і тьмяне сприйняття життя. Нещасливі люди, схильні до депресії, невпевнені в своїх силах

Кольорові асоціації на звуки

- По-перше, кожен монохроматичний колір визначається своєю довжиною хвилі, і відповідно має частоту, що дорівнює швидкості світла поділеному на довжину хвилі.
- По-друге, кожна нота, тобто, кожен звук, що розрізняє наше вухо, має свою частоту.
- По-третє, кожна нота знаходиться у певній октаві. Щоб підняти ноту на одну октаву вгору, її частоту треба помножити на 2. Тобто, якщо нота Ля першої октави має частоту 220Hz, то у Ля другої октави буде частота $220\text{Hz} \times 2 = 440\text{Hz}$. Підіймаючись все вище й вище, виявляємо, що на 41-ій октаві частота буде потрапляти в спектр видимого випромінювання, який знаходиться в діапазоні від 380 до 740 нанометрів (тобто 405-780 ТераГерц).

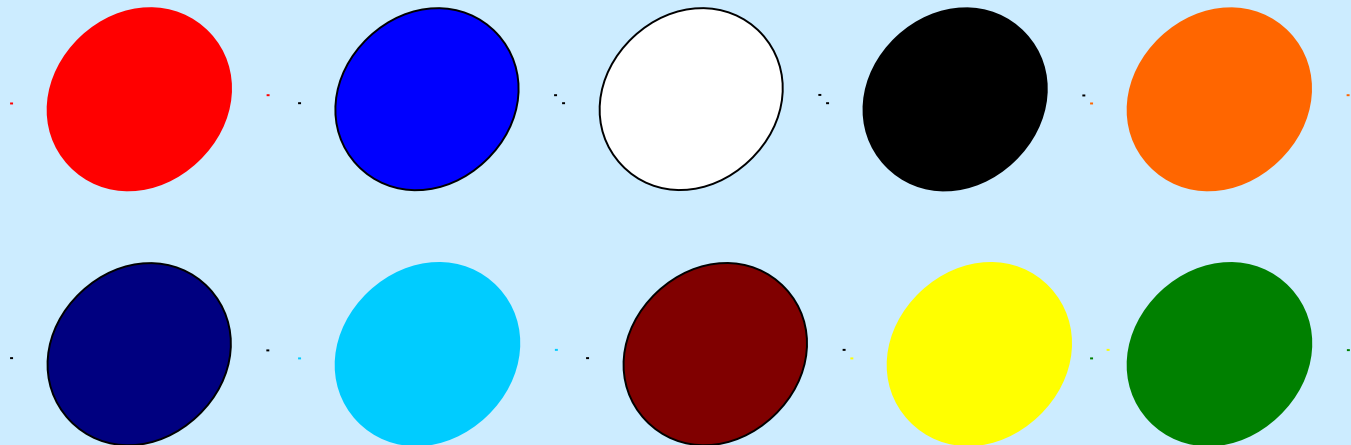

Експеримент

Експеримент

- Ідея експерименту проста: реєструються реакції багатьох піддослідних на певний стимул, а потім проводиться статистична обробка отриманого матеріалу, щоб виявити основні тенденції в реакціях. Техніка реєстрації така: інформантам пропонуються картка-анкета – треба написати під кожним кругом, зафарбованим в один з десяти кольорів – червоний, оранжевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий, чорний, коричневий, білий – звуки.

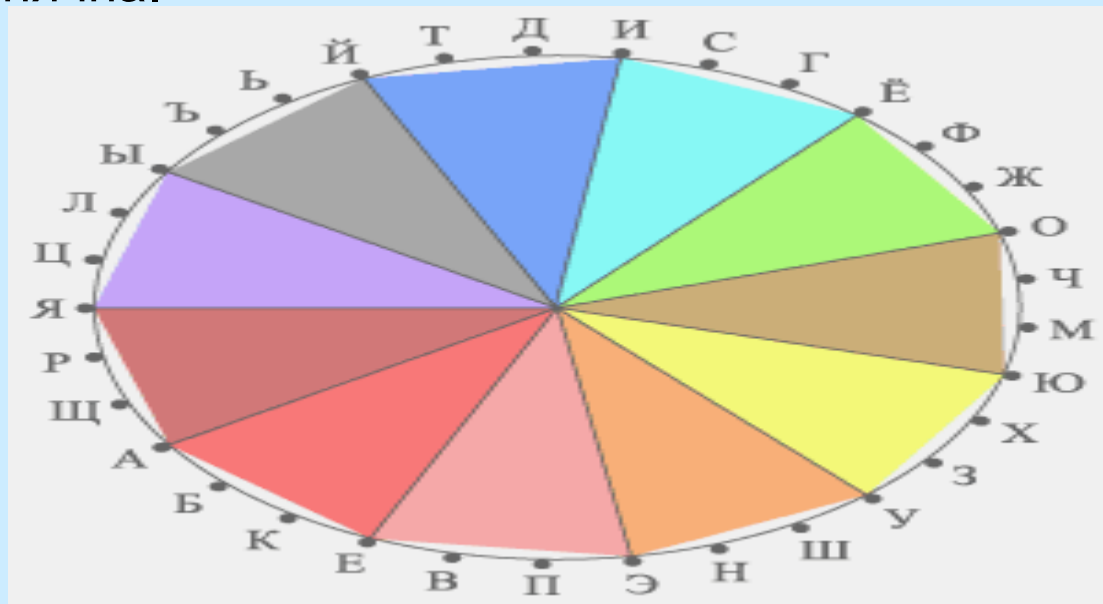

Результати

Звукобукви	Кольори
<i>А</i>	Червона
<i>О</i>	Біла
<i>Е</i>	Зелена
<i>И</i>	Коричнева
<i>І</i>	Синя
<i>У</i>	Синя
<i>Ю</i>	Фіолетова
<i>Я</i>	Оранжева
<i>Є</i>	Зелена
<i>Ї</i>	Чорна

Результати

- Експеримент показав, що в більшості випадків піддослідні надають звукам української мови кольори більш-менш однаково. Особливо однастайні думки стосовно трьох голосних – А, І, Е. Звук і букву (звукобукву) **А** цілком домовлено називають червоною, **Е** – чітко зелена, **І** – однозначно синя. Звукобукву **О** всі вважають світлою і яскравою, хоча більшість і називають її жовтою, все ж досить часто зустрічаються відповіді «біла». Виходить, вона – сонячна.

Результати

- Інші голосні мають відтінкове зафарбування, як і кольори, з якими вони пов'язані. До того ж зв'язок простежується менш чітко – тут більш розходжень в думках інформантів. Так, У асоціюється з темними відтінками синього кольору: темно-синім, темно-голубим, синьо-зеленим. Буква Ю також пов'язана з відтінками синього кольору, але світлого: голубого, світло-бузкового. А ось Я майже не відрізняється від А, тільки що сприймається більш яскраво і світло.

Результати

- Варто зауважити, що лінгвісти вважають голосні А, О, Е, І основними опорними для мовленнєвого апарату людини і головними в усіх мовах. А фізики головними вважають відповідні цим голосним кольори, тому що їх комбінації дають всі інші кольори і відтінки. Цим і користується кольорова фотографія і телебачення. Чи не дивно, що і в мові відповідно виявляється «колективна інтуїція» людей: кольорова влаштованість світу відображається на кольоровому влаштуванні мови. Назви головних кольорів зустрічаються в мовленні досить часто, і звуки А, О, І, Е найбільш частотні з голосних. А між назвами основних кольорів і цими голосними, в свою чергу, прослідковується зв'язок: назва певного кольору містить відповідно «зафарбований» звук, при чому він займає в слові найважливішу позицію під наголосом – синій, зелений. Винятком є червоний, хоча, якщо орієнтуватися на фоносемантичні дослідження В. Лученка, український приголосний звуків, то червоним є [р] – червоний.

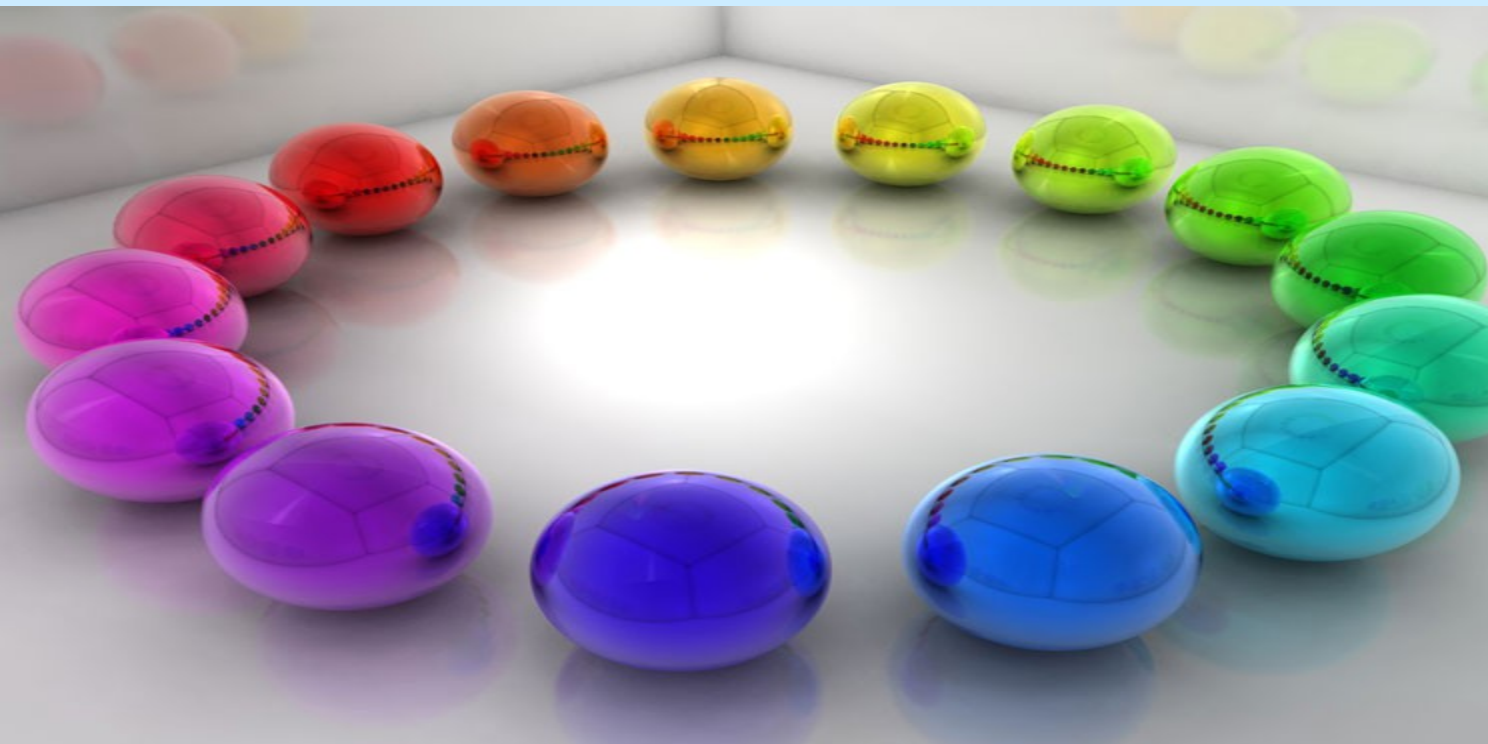

Сфери можливого використання

- Написання текстів виступів із заздалегідь заданими характеристиками впливу на потенційну аудиторію.
- Активне формування емоційного ставлення до політичного діяча з боку різних соціальних груп.
- Написання емоційно забарвлених рекламних статей.
- Пошук найбільш вдалих назв торгових марок та назв.
- Психо- і гіпнотерапія
- Наявне психологічне тренування та експрес-діагностика
- Створення легких у засвоєнні навчальних матеріалів
- Наукові дослідження у сфері психолінгвістики та суміжних дисциплінах
- Журналістика та інші сфери діяльності, що використовуються в якості інструмента СЛОВО
- Соціологічні та соціолінгвістичні дослідження
- Інформаційні війни
- Контент-аналіз текстів
- Моніторинг ЗМІ

Дякую за увагу!

- Підготувала
- Тетяна Федун